

Јелена Ђ. Лопичић Јанчић

**МЕЂУНАРОДНО ПРАВНИ АСПЕКТ
РАТНИХ ЗЛОЧИНА МАЂАРСКЕ
ИЗВРШЕНИХ ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ
СВЕТСКОГ РАТА 1941-1944. ГОДИНЕ
У ВОЈВОДИНИ**

Сажетак

У чланку је обрађен међународно правни аспект ратних злочина који су извршени за време Другог светског рата 1941-1944. године у Војводини од стране мађарске окупационе војске као и њихових локалних мађарских помагача- “немзетера”. Масовни ратни злочини су извршени над Србима, Јеврејима, Ромима, другим немађарским становништвом припадницима и симпатизерима народноослободилачког покрета. Мађарска окупациона власт у Бачкој, Барањи као и у Мађарској формирала је читав низ концентрационих логора за Србе, Јевреје, Рома и друге немађарске народе. У наведеним концентрационим логорима који су већином били логори смрти било је неколико десетина хиљада интернираних Срба, Јевреја, Рома и других немађарских народа. Поред мушкараца било је жена, деце, стараца и немоћних и болесних лица, која ни по каквим међународним прописима нису могли да имају статус ратних заробљеника, јер једноставно нису били војници. Обрађен је и најстравичнији ратни злочин који је извршила мађарска окупациона власт 21-23. јануара 1942. године, познат као „Раџија у Јужној Бачкој“,

када је убијено преко 4.000 Срба, Јевреја, Рома и других људи немађарске националности. Такође је обрађен познати случај мађарског ратног злочинца капетана др. Шандора Кепиро. Дат је и осврт на покушај ревизије историје Првог и Другог светског рата од стране поражених држава, да би се агресори и ратни злочинци приказали као жртве, а жртве као злочинци.

Кључне речи: Ратни злочини, Други светски рат, Мађарска, Војводина, цивилно становништво.

1. РАТНИ ЗЛОЧИНИ ПРЕМА СРБИМА, ЈЕВРЕЈИМА И РОМИМА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ 1914-1918.

Још од настанка првих држава настали су многобројни ратови и то од старог века, средњег века, па све до данашњих дана. Сви ти ратови били су безобзирни и свирепи са огромним људским жртвама и материјалним разарањима. Несумњиво је да је у свим тим ратовима, као и у савременим ратовима, поред војске највише страдало цивилно становништво, затим ратни заробљеници, рањеници и болесници.

Од свих ратова у људској историји којих је било на десетине хиљада, два рата се издвајају као најстрашнија. То су Први светски рат 1914-1918. године и Други светски рат 1939-1945. године, како по броју погинулих и рањених, тако и по ратним разарањима. У Првом светском рату погинуло је преко 10 милиона лица, а рањено је преко 20 милиона лица. Други светски рат је био још страшнији и до сада непревазиђен, где је погинуло преко 60 милиона лица, а рањено преко 35 милиона лица.

Тек у XIX и XX веку се доносе међународне конвенције којима се прописује начин вођења рата и дефинишу се ратни злочини.¹ Но и поред бројних међународних конвен-

1 *Међународне конвенције о ратном праву и о сигурности*, (Збирку саставио Бошко Петковић), Завод за опћенародну одбрану и друштвену самозаштиту СХР, Загреб, 1979, стр. 11-355; *Извори међународног хуманитарног права*, (Приредио Миодраг Старчевић), Међународни комитет Црвеног крста, Београд, 2002, стр 5-105; *The Laws of War a Comprehensive Collection of Primary Documents on International Laws Governing Armed Conflict*, (приредили W. Michael Reisman & Chris T. Antoniou), Vintage Books, New York, 1994, pp. 4-50.

ција о регулацији вођења ратова, као и оснивањем Друштва народа после Првог светског рата 1919. године и Уједињених нација 1945. године, ратови и оружани сукоби воде се континуирано у разним деловима света све до данашњих дана, где се врше масовни ратни злочини над цивилним становништвом, ратним заробљеницима, рањеницима и болесницима.²

Иако су се масовно вршили ратни злочини, ипак је интересовање и реаговање светске јавности на те ратне злочине било само током и кратко после извршења истих. Врло брзо је то интересовање и реаговање опадало, па се данас често и заборавља. Примера за ову тврдњу има заиста много. У овом раду ћемо се оријентисати само на Други светски рат 1939-1945. године и то на ратне злочине који су извршени у Југославији, прецизније на ратне злочине које је извршила Мађарска у Бачкој и Барањи које је окупирала агресијом на Краљевину Југославију заједно са Немачком и Италијом 6. априла 1941. године.

Постоји велика тенденција и акција да се изврши ревизија исхода Првог светског рата од стране поражених држава Немачке, Аустрије, Мађарске, Бугарске и Турске, а да се одговорнима за овај рат огласе Русија и Србија. Нажалост и тадашњи савезници Енглеска, Француска и САД преко својих научника, историчара, књижевника, публициста, новинара и политичара дају већу или мању подршку пораженим државама у разним облицима тумачења, објашњења, коментарисања или анализа појединих догађаја који су предходили или су узроковали тај рат.

Затим, политика ревизије историје захватила је и Други светски рат, мада не још у толикој мери и обиму као што је случај са Првим светским ратом. Наиме, поражене државе у Другом светском рату, пре свега Немачка, Аустрија, Мађарска, Бугарска и Румунија као и њихови савезници и помагачи настоје да се заборави Други светски рат, као и све последице које су биле стравичне и до сада невиђене, и да се само сви окрену ка будућности, а да се прошлост заборави. Јер, политичка ситуација се после толико деце-

2 David Brownstone, Irene Franck, *Time of War: A Chronology of Warfare from 100000 BC to the Present*, Little, Brown and Company, Boston, New York, Toronto, London, 1994, pp. 401-527.

нија у свету променила, па су наикадашње државе агресори опет постале водеће у Европи па и у светским размерама, са израженом тенденцијом да се жртве забораве. Нажалост у томе успевају. Најбољи пример је обележавање седамдесет година од избијања Другог светског рата који је почео агресијом нацистичке Немачке на Пољску 1. септембра 1939. године - био је веома скромног комеморативног и протоколарног карактера, иако су на том скупу били највиши представници свих држава учесника у том рату. Средства јавног информисања су све то помно обележила, али се све кроз десетак дана заборавило. Тим поводом није одржана ни једна међународна конференција, симпозијум или саветовање, где би се са научног аспекта извршила анализа, карактер и последице тог најстрашнијег до сада вођеног рата. Прилика је била да се светској јавности саопшти поново ко су агресори а ко жртве. У тзв. међународној заједници већина држава које су биле жртве у Другом светском рату или савезници свесно прихватају заборав нацистичке немачке агесије и окупације и став да се окрену будућности. Колико нам је познато, свега три државе не заборављају тај Други светски рат и масовне и стравичне ратне злочине: Русија, Белорусија и Израел. Србија тек у последњих неколико година почиње да врши обележавање одређених догађаја и датума из Другог светског рата.

Србија и српски народ у Другом светском рату 1941-1945. године били су изложени поред агесије још и извршењем геноцида и масовним ратним злочинима од стране Немачке, Италије, Мађарске, Бугарске и тзв. Независне Државе Хрватске и њихових помагача.

Ратни злочини над Србима вршени су и у Првом светском рату 1914-1918. године, од стране аустријске, мађарске и бугарске окупаторске војске.³ У Аустрији и Мађарској је оформљено на десетине концентрационих логора: Арад,

3 *Наши у Аустро-Угарској, Извештај Министарству Унутрашњих дела о поступању са заробљеним српским официрима, војницима и грађанима, Солун, 1917, стр. 6-7; Јелена Ђ. Лопичић-Јанчић, Кривичноправна заштита ратних заробљеника у југословенском кривичном праву, И.П. Ваша књига, Београд, 2005, стр. 73-78.*

Нађмеђер⁴, Маутхаузен⁵, Нежидер, Ашах, Хајниристгрин, Браунау, Болгогсоњ, Дрозендорф, Вац, Цеглед, Кечкемет, Бендер, Талсхоф, Каценау, Кирељихид и други у којима је било 150.000 Срба и Црногораца, највише цивилног становништва, чак и стараца, жена и деце који ни по каквом важећем међународном ратном праву или било којој међународној конвенцији нису могли да имају статус ратних заробљеника.

Преко 20.000 ових логораша је умрло у тим логорима смрти услед нељудских услова живота-изгладњивањем, смрзавањем, премлаћивањем, убијањем, услед добијених заразних болести и одсуством најосновније хигијене, лекарске и медицинске помоћи.⁶

После Првог светског рата 1918. године дошло је до распада Аустроугарске, а Војводина где су живели вековима Срби улази у састав новоформиране државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁷ Тријанонским уговором о миру из 1920. године Мађарска је оглашена за кривца за Први светски рат као и за бројне и масовне ратне злочине које је њена војска извршила, па је на основу наведеног Тријанонског уговора изгубила око 70% своје тадашње територије која је била највећим делом настањена становништвом које није било мађарско.

Званична Мађарска између два светска рата је настојала више пута да изврши ревизију Тријанонског уговора из 1920. године и да на тај начин поврати одузете територије које су припале Румунији, Чехословачкој и Југославији.⁸

4 Исидор Ђуковић, *Нађмеђер Аустроугарски логор за Србе 1914-1918*, Сигнатуре, Београд, 2002, стр. 49-55.

5 Душан Стојиљковић, *Плава Дунавска гробница, Маутхаузен 1914-1918, 1938-1945*, ЈП ПТТ, Београд, 1995, стр. 16.

6 *Наши у Аустро-Угарској, Извештај Министарству Унутрашњих дела о поступању са заробљеним српским официрима, војницима и грађанима*, Солун, 1917, стр. 6; Исидор Ђуковић, *Нађмеђер аустроугарски логор за Србе 1914-1918*, Сигнатуре, Београд, 2002, стр. 71-114.

7 Богдан Кризман, *Распад Аустро-Угарске и стварање југославенске државе*, Школска књига, Загреб, 1977, стр. 25-37.

8 Федор Никић, *Унутрашња организација Мађарске за ревизију Тријанонског Уговора, Спољна политика Мађарске, Мађарски империјализам, Радови (1919-1929.)*, Књига III, Београд, 1982, стр. 23-75; Вук Винавер, *Југославија и Мађарска 1918-1933*, Институт за новију историју, Београд, 1971, стр. 189-

Мађарска је између два рата водила у континитету непријатељску политику према Југославији па је тако организовала специјалне терористичке логоре у Јанка Пусту и Нађкањижи за обучавање усташких терориста. Ови обучени усташки терористи су убацивани у Југославију где су извршили више десетина терористичких и субверзивних дела а која је за последицу имало смрт више лица и знатна материјална штета. Усташки терористи који су се обучавали у Мађарској су 1934. године у Марсеју убили Краља Александра Карађорђевића и француског министра иностраних послова Жан Луја Бартуа (Jean Louis Barthou).⁹

Због наведеног терористичког атентата на Краља Александра Карађорђевића, Краљевина Југославија је поднела 22. новембра 1934. године Друштву народа у Женеви тужбу против Мађарске због терористичких дела. Друштво народа је прогласило Мађарску кривом као саучесника у терористичким и субверзивним злочинима.¹⁰

2. АГРЕСИЈА МАЂАРСКЕ НА КРАЉЕВИНУ ЈУГОСЛАВИЈУ 1941. ГОДИНЕ

Мађарска је настојала свим средствима да прикрије своје територијалне претензије према Војводини односно Југославији па је са Краљевином Југославијом 12. децембра 1940. године потписала Уговор о сталном миру и вечном пријатељству. У члану 1. овог Уговора наводи се: „Постојаће сталан мир и вечно пријатељство између Краљевине Југославије и Краљевине Мађарске“.¹¹

201; Вук Винавер, „Југославија и Мађарска између два светска рата“, *Годишњак Друштва историчара Војводине*, Нови Сад, 1974, стр. 189; Вук Винавер, *Југославија и Мађарска 1933-1941*, Институт за новију историју, Београд, 1976, стр. 35-70.

9 Владета Милићевић, *Убиство краља у Марсељу*, Филип Вишњић, Београд, 2000, стр. 32; Бранислав Глигоријевић, *Краљ Александар Карађорђевић у европској политици*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002, стр. 321-332.

10 Владан О. Благојевић, „Југословенска оптужба Мађарске пред Друштвом народа“, *Бранич*, бр. 12, Београд, 1934, стр. 761-765.

11 *Балкански уговорни односи 1876-1996, Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, II. том (1919-1945.)*, (приредио

Међутим то је била маска за међународну јавност да је у питању један мирољубиви акт Мађарске према Краљевини Југославији. Регент Миклош Хорти (Miklos Horthy) је у свом писму обавестио Адолфа Хитлера да Мађарска ни потписивањем „уговора о вечитом пријатељству“ није одустала од својих ревизионистичких захтева према Југославији.¹²

Ово писмо регента Миклоша Хортија је веома брзо реализовано када је као савезник нацистичке Немачке Мађарска је 11. априла 1941. године објавила рат Југославији и учествовала у агресији на Краљевину Југославију и са својом војском 12. априла 1941. године ушла у Бачку и Барању. Неколико дана раније југословенска војска се потпуно евакуисала и повукла из Бачке и Барање, тако да је мађарска војска неометана и без икаквог отпора за четири дана заузела и окупирали Бачку и Барању.¹³ Мађарска је настојала да ову агресију на Краљевину Југославију прикаже као да је у питању ослобођење „Делвидека“- Јужног краја како је био ревизионистички назив за Бачку и Барању.¹⁴

Наведена агресија Мађарске на Краљевину Југославију 11. априла 1941. године која ничим није изазавана од стране Краљевине Југославије са међународноправног аспекта представља класичан акт агресије, који је био противан постојећем међународном праву и који је као такав осуђен пресудом Међународног војног суда у Нирнбергу 1946. године.¹⁵

Момир Стојковић), ЈП Службени лист СРЈ и СЈУ „Међународна политика“, Београд, 1998, стр. 465.

12 Владислав Ротбарт, *Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945*, Институт за савремену историју - Институт за историју Војводине - Нови Сад, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 13-14.

13 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини I. Група масовних злочина, Улазак мађарске војске у Бачку и Барању 1941*, (приредио Драго Његован), Прометеј, Нови Сад, 2011, стр. 21-35

14 Жељо Мирнић, „У Другом светском рату“, *Годишњак Друштва историчара САН Војводине*, Нови Сад, 1974, стр. 207-209; Драго Његован, „Један мање познати извештај о „Раџици“ у Јужној Бачкој 1942. године“, *Рад Музеја Војводине*, бр. 51, Нови Сад, 2009, стр. 281.

15 С. А. Помпе, *Aggressive war an international crime*, Martinus Nijhoff, The Hague, 1953, pp. 39-115; Миодраг Сукијасовић, *Појам агресије у међународном праву*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1967, стр. 27-146; Никола М. Мишљеновић, *Дефиниција агресије* - магистарска теза, Пентаграм Прес, Београд, 1999, стр. 19-46.

Потребно је одмах нагласити да ратна окупација (*occupatio bellica*) по међународном праву значи насилно заузимање туђе суверене територије од стране неке друге државе као и успостављање своје власти на тој освојеној територији. Ратна окупација је фактичко стање а не правно и оно има привремени карактер и не значи да постоји пренос суверенитета над окупираном територијом. Практично, сва права окупиране државе се не укидају, него се само привремено суспендују док траје окупација.¹⁶

Долазак мађарске окупационе војске у Бачку је још на граници дочекан са цвећем и заставама од стране локалног мађарског становништва. Иначе, улазак мађарске окупационе војске у Бачку и Барању без борбе није задовољило мађарско војно руководство, па је мађарска војска инсценирала и фингирала¹⁷ односно лажно представила сукоб са „српским четницима“ путем пуцњаве у многим местима у Бачкој, па је то био „доказ“ да су извршени напади на мађарску војску и тада су почела масовна убијања мирног цивилног становништва Срба, Јевреја, Рома, Црногораца, Руса, Словака, Русина, Украјинаца и Пољака. Масовни ратни злочини мађарске окупационе војске уз помоћ већине локалног мађарског и немачког становништва били су многобројни и разноврсни да је немогуће описати их у потпуности у једном оваквом чланку.

Мађарско локално становништво је формирало тзв. „народну стражу“ чији су чланови били „немзетери“ који су постојали за сво време мађарске окупације Бачке и који су вршили ратне злочине над Србима, Јеврејима, Ромима

16 Гл. Гершић, *Данашње ратно право за српску војску а поглавито за титоце вишег курса Војне академије*, Београд, 1882, стр. 21-32; Борис Кривокапић, *Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 696-697; Смиља Аврамов, *Међународно јавно право: критичка научна мисао о међународном јавном праву и међународним односима*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011, стр. 712-715; Juraj Andrassy, *Међународно право*, Šesto izdanje, Zagreb, 1976, str. 214-216; *Encyclopedic dictionary of international law*, Second Edition, (приредили John P. Grant & J. Craig Barker), Dobbs Ferry, Oxford University Press New York, p.p. 55-56, 362.

17 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини I. Група масовних злочина: Улазак мађарске војске у Бачку и Барању 1941*, (приредио Драго Његован), Прометеј, Нови Сад, 2011, стр. 21-27.

и другим немађарским националностима. Убијање, премлаћивање, хапшења, одвођење у логоре, пљачкање имовине почело је у Суботици 12. априла 1941. године и наставило се у свим градовима, насељеним местима и селима где су живели Срби, Јевреји, Роми и други немађарски народи.¹⁸

По угледу на своје савезнике Немце, мађарска окупациона власт у Бачкој и Барањи је већ у априлу и мају месецу 1941. године формирала читав низ концентрационих логора за Србе, Јевреје, Роме и друге немађарске народе. Навешћемо само неке: Нови Сад, Суботица (Соколски дом, касарна на Палићком путу и код „Убошког дома“), Апатин, Врбас, Стари Бечеј, Бачка Паланка, Бачка Топола, Тител (Свилара), Визић у Бегечу, Дероње, Сента, Озаци, Стара Кањижа, Југовићево, Сомбор, Кнежеви Виногради и Бели Манастир.¹⁹

Поред наведених концентрационих логора, мађарске окупационе власти су транспортовале ухапшене Србе, Јевреје,²⁰ Роме²¹ и друге немађарске националности у концентрационе логоре и затворе у Мађарској. Највећи концентрациони логор у Мађарској је био логор Шарвар, који је назван „логор уништења“.²² Остали логори су били: Барч, Баја, Нађкањижа, Киштарачи, Гарања, Фенађшаг, „Толонц-

18 *Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини I. Група масовних злочина: Улазак мађарске војске у Бачку и Барању 1941*, (приредио Драго Његован), Прометеј, Нови Сад, 2011, стр. 21-31; Јован Пејин, *Великомађарски каприци: Великомађарски сан геноцид и „геноцид“*, Екопрес, Зрењанин, 2007, стр 61-71.

19 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945. књига 1, Бачка и Барања*, Нови Сад, 1946, стр. 232-250; Владислав Ротбарт, *Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945*, Институт за савремену историју - Институт за историју Војводине - Нови Сад, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 31-64; Данило Урошевић, *Срби у логорима Мађарске (У Барчу и Шарвару 1941-1945.)*, Папирус, Нови Сад, 1995, стр. 20-40.

20 Лајчо Клајн, *Геноцид и казна: На северу окупиране Југославије (1941-1945.)*, И.БН. „Центар“ д.о.о, Нови Сад, 1991, стр. 87-102.

21 Рајко Бурић, Антун Милетић, *Историја холокауста Рома*, Политика, Београд, 2008, стр. 146-148.

22 Владислав Ротбарт, *Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945*, Институт за савремену историју - Институт за историју Војводине - Нови Сад, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 44-54; Звонимир Голубовић, *Шарварска голгота: протеривање и логорисање Срба Бачке и Барање 1941-1945*, Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 125-270; Др Данило Урошевић: *Срби у логорима Мађарске (У Барчу и Шарвару 1941.-1945.)*, Папирус, Нови Сад, 1995, стр. 48-56.

хаз“ у Пешти, Ходош, Хођшаг, Кишкундорш, Киштарач, Лешенцетањ и други.²³

У наведеним концентрационим логорима где су интернирани Срби, Јевреји, Роми и други немађарски народи, ни по којем међународно правном основу нису могли да буду третирани као ратни заробљеници из веома простог разлога што нико од њих није био војно лице нити имао било какве везе са војском. Када се погледа састав тих логораша види се да је ту поред мушкараца било и жена, деце, стараца и немоћних лица. Резон мађарских окупационих снага је био да су криви само зато што су то Срби, Јевреји, Роми и други словенски народи. То су били класични ратни злочини против цивилног становништва који су били предвиђени у Правилнику о законима и обичајима рата на копну из 1907. године, у Делу III. О војној власти на територији непријатељске државе, чланови 42-56, а који је потисала и ратификовала Аустроуграска и сукцесор Мађарска.²⁴

План мађарске владе и окупационе војске се састојао у денационализацији, да се из Бачке насилно протера читаво српско становништво, уз конфискацију читаве непокретне и покретне имовине протераног српског становништва. Затим, да се на њихово место досели мађарско становништво

23 *Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945*, књига 1, Бачка и Барања, стр. 232-249; Владислав Ротбарт, *Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945*, Институт за савремену историју - Институт за историју Војводине - Нови Сад, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 42-66.

24 Милош Радојковић, „Међународна заједница и кривична одговорност у доба оружаног сукоба“, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, бр. 2, Београд, 1973, стр. 147; Гавро Ђ. Перaziћ, *Међународно ратно право*, (друго допуњено издање), Војно издавачки и новински центар, Београд, 1986, стр. 239-248; Ian Brownlie, *International Law and The Use Force by States*, Oxford University Press, Oxford, 1963, pp. 388-400; Јелена Ђ. Лопичић, *Ратни злочин против цивилног становништва из члана 142. КЗ СРЈ*, Експелзиор, Београд, 1999, стр. 19-36; *Извори међународног хуманитарног права*, (приредио Миодраг Старчевић), Међународни комитет Црвеног крста, Београд, 2002, стр. 302-304; Зоран Вучинић, *Међународно ратно и хуманитарно право*, *Друго допуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 284-290; Владан Јончић, *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 230-250; Tristan Ferraro, „Determining the beginning and an occupation under international humanitarian law“, *International Review of the Red Cross, Humanitarian debate: Law, policy, action*, Geneva, 2012, p.p. 136-141.

из Буковине и из Ердеља. На овај начин се вршила политика насилног мењања етничког састава у Бачкој на штету Срба, Јевреја и Рома. Протеривање српског становништва почело је од првих дана окупације, када су протеривани сви српски колонисти који су досељени после Првог светског рата, Срби из Босне и Херцеговине, Срби из Хрватске, Црногорци, Јевреји и Роми који су се доселили у Бачку после 31. октобра 1918. године и протеривање је трајало са свим прекидима све до септембра 1941. године.²⁵ Број протераних Срба из Бачке према различитим изворима креће се до 56.000 лица.²⁶ Протеривање-исељавање Срба вршили су „немзетери“ локални Мађари, који су мађарској војсци достављали податке о Србима које треба протерати. Протеривање је био брутално, где су патроле жандара и „немзетера“ купиле људе ноћу по кућама, одводиле на зборна места и издавале наредбе да се морају иселити у року од пет минута до два сата, а негде одмах.²⁷

Протеривање Срба је било преко Дунава код Петроварадина у Србију у правцу Београда, други део преко Сремске Митровице у тзв. Независну Државу Хрватску, а један број је протеран и у Банат. Број усељених Мађара из Буковине, Ердеља, Босне, Србије и других крајева рачуна се на преко 20.000 лица. Мађарска је планирала да протера из Бачке и Мађарске још 150.000 Срба. Међутим, овај план је осујетила Немачка. Тада је дошло до забране даљег протеривања од стране немачких окупационих власти, јер су се Немци плашили доласка толиког броја Срба у Србију који ће се ставити на страну партизанских устаника као „...неисцрпну резерву за народноослободилачки покрет“. Немачка

25 Звонимир Голубовић : *Шарварска голгота, Протеривање и логорисање Срба Бачке и Барање 1941-1945*, Матица српска, Нови Сад, 1995, стр. 15-39.

26 Звонимир Голубовић, „Денационализаторска политика мађарског фашистичког окупатора у Бачкој - присилно исељавање и логорисање-насељавање Бачке Мађарима из других крајева“, *Зборник Матице српске за историју*, бр. 36, Нови Сад, 1987, стр. 92-101.

27 Јован Мирнић, „Денационализаторска политика мађарског окупатора у југословенским земљама 1941“, *Горишњак Филозофског факултета у Новом Саду књига X*, Нови Сад, 1967, стр. 143; Јован М. Пејин, *Великомађарски каприци Великомађарски сан геноцид и „геноцид“*, Екопрес, Зрењанин, 2007, стр. 73-75.

је поред осталог намеравала да од Бачке, Барање, Баната и јужних делова Ердџа формира немачку покрајину Судган (Зидган).²⁸ Власти тзв. Независне Државе Хрватске нису хтели да примају протеране Србе, него су их враћале у мађарску окупациону зону. Међутим, нису сви Срби враћени у мађарску окупациону зону, него их је примљено преко 4.000 који су упућени у концентрациони логор Јасеновац где су сви убијени.²⁹

Народноослободилачки покрет у Бачкој 1941-1944. године није био јак и масован и углавном се сводио на мање оружане акције, диверзије и саботаже, јер у равници је било просто немогуће водити партизански односно герилски рат који се са успехом водио у планинским пределима Србије, Босне, Херцеговине, Црне Горе, Хрватске и Словеније. Уколико би мађарска војска или полиција заробила неког партизана, рањеника, болесника или симпатизера углавном би по кратком поступку био убијен. Наиме, Мађарска као и њени савезници нацистичка Немачка и фашистичка Италија нису партизанима признавали статус зараћене стране, него су их ставили ван закона и углавном убијали приликом заробљавања на лицу места, или после заробљавања и кратког саслушавања.³⁰ У ретким случајевима неког од заробљених партизана су слали у концентрационе логоре, где су у највећем броју случајева умирали или били убијени. Са аспекта међународног хуманитарног права који је тада важио, Мађарска је масовно кршила тада важећу Конвенцију о поступању са ратним заробљеницима од 27. јула 1929. године.³¹ Наиме,

28 Данило Урошевић, *Срби у логорима Мађарске (У Барчу и Шарвару 1941-1945.)*, Папирус, Нови Сад, 1995, стр. 24-25.

29 Звонимир Голубовић, *Шарварска голгота: протеривање и логорисање Срба Бачке и Барање 1941-1945*, Матица, српска, Нови Сад, 1995, стр. 251-252; Јосип Мирнић, „Систем фашистичке окупације у Бачкој и Барањи“, *Зборник за друштвене науке Матице српске*, бр. 35, Нови Сад, 1963, стр. 5; Данило Урошевић, *Срби у логорима Мађарске (У Барчу и Шарвару 1941-1945.)*, Папирус, Нови Сад, 1995, стр. 25-27; Јован Пејин, „Промена империје“ или рехабилитација угронацизма: Одбрана од угронацизма једнако - геноцид, Алтера, Београд, 2013, стр. 69-71.

30 Секула Јоксимовић, „Народноослободилачки покрет Југославије као ратујућа страна и размена ратних заробљеника у 1943. години“, *Војноисторијски гласник*, бр. 1, Београд 1984, стр. 95.

31 *Међународне конвенције о ратном праву и о сигурности*, (Збирку саставио Бошко Петковић), Завод за опћенародну обрану и друштвену самозаштиту

наведена Конвенција је предвиђала заштиту и побољшање положаја ратних заробљеника. Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима из 1929.године има 97 чланова који су подељени у осам делова. У првом делу су предвиђене опште одредбе (чл.1-4), други део регулише питање о заробљавању (чл.5-6), трећи део регулише питање заробљеништва који је подељен у пет одељка (чл.7-67), четврти део регулише питања о завршетку заробљеништва који је подељен у два одељка (чл.68-80), шести део који обухвата само један члан и то члан 81 регулише питање примењивање конвенције на извесне категорије грађанских лица, док осми део предвиђа одредбе о извршењу ове конвенције и то у три одељка у чл.82-97.³²

3. НАСИЛНА МОБИЛИЗАЦИЈА У БАЧКОЈ

Већ крајем јула 1941. године мађарске власти у Бачкој спровode насилну мобилизацију у окупаторску мађарску војску, која је обухватала Србе и Јевреје и која је трајала све до септембра 1944. године. Јевреји због расистичких закона нису могли да буду мобилисани под оружјем, али су их мобилисали у помоћне радне службе. Већина насилно мобилисаних Срба упућена је на Источни фронт у Русију, и то у прве борбене линије где је већина и изгинула. Предходно су морали да положе заклетву верности Мађарској, а затим су били распоређивани у јединице разних родова војске сем ваздухопловства.

Поред насилног мобилисања Срба у мађарску војску, Мађарска приступа још једној врсти насилне мобилизације

СХР, Загреб, 1979, стр. 337; Милош Радојковић, *Рат и међународно право*, Издање одбора за уџбенике стручног удружења студената права, Београд, 1947, стр. 122-123; Јелена Ђ. Лопичић-Јанчић, *Кривичноправна заштита ратних заробљеника у југословенском кривичном праву*, И.П. Ваша књига, Београд, 2005, стр. 86-114; Зоран Вучинић, *Међународно ратно и хуманитарно право*, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 252-276; Родољуб Етински, Сања Ђајић, *Међународно јавно право*, пето измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2012, стр. 630-641.

32 *Међународне конвенције о ратном праву и о сигурности*, (Збирку саставио Бошко Петковић), Завод за опћенародну обрану и друштвену самозаштиту СХР, Загреб, 1979, стр. 337-358.

оснивањем тзв. „радних чета“ које су биле прикључене немачкој и мађарској војсци на Источном фронту у Русији. Мађарска је као савезник нацистичке Немачке имала на Источном фронту у Русији преко 250.000 војника који су заједно са немачком војском вршили масовне и стравичне ратне злочине над цивилним становништвом, ратним заробљеницима, рањеницима и болесницима. Овакво насилно мобилисани Срби, Јевреји и Роми називани су „мункашима“ од мађарске речи мункас-радник. Ових принудних радника „мункаша“ било је 50.000, и били су истурени у прве линије фронта, где су копали ровове, износили мртве и рањене војнике, постављали разне препреке за тенкове и пешадију, градили бункере и разна утврђења, склоништа, аеродроме. Затим, радили су на рашчишћавању бројних рушевина у близини фронтова, на путевима и градовима, у рудницима, радили су на разминирању минских поља и свим другим тешким и опасним физичким радовима где су се показали као потребни. Пошто су били највише у првим борбеним линијама, били су изложени унакрсној ватри обе зараћене стране, па су масовно гинули. Број ових принудних радника „мункаша“ био је преко 50.000, а преживело је свега 6.000 до 7.000, док је један мањи део пао у руско заробљеништво. На овај начин, путем присилног мобилисања у мађарску војску као и у радне чете, Мађарска је спроводила поред масовних стрељања, одвођења у концентрационе логоре смрти на више начина и план потпуног физичког истребљења Срба, Јевреја и Рома.³³

Са аспекта међународног хуманитарног права, овакав поступак Мађарске на окупационој територији где се вршила насилна мобилизација у мађарску војску био је противан члану 45. Правилника о законима и обичајима рата на копну из 1907. године, у коме је прописано: „Забрањено је присиљавати становништво окупираних територија на полагање заклетве непријатељској сили.“³⁴ Наиме, цивилно ста-

33 Владислав Ротбарт, *Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945*, Институт за савремену историју- Институт за историју Војводине-Нови Сад, „Дневник“-Нови Сад, 1988 стр. 257-264.

34 *Извори међународног хуманитарног права*, (приредио Миодраг Старчевић), Међународни комитет Црвеног крста, Београд, 2002, стр. 302; Луј Ле Фир,

новништво на окупираној територији окупаторске власти не могу насилно присиљавати на давање заклетве верности, као и на регрутовање и служење у окупаторским војним јединицама, нити их приморавати да дају разна војна, политичка или привредна обавештења која су штетна интересима државе која је окупирана. Такође од становништва на окупираној територији, која је једно фактичко и привремено стање и која не повлачи за собом промену суверености, окупаторске власти могу тражити само материјалну послушност, а не може се захтевати и оданост.³⁵

4. ПРЕКИ СУДОВИ У БАЧКОЈ

Мађарска окупациона власт у Бачкој оснива окупационе војне судове и то у: Новом Саду, Суботици, Сомбору, Бечеју, Бачкој Тополи, као и преке судове у Сенти, Футогу, Старом Бечеју и Жабљу. Наведени војни судови су, без обзира на назив, били практично преки војни судови, који су у највећем броју случајева доносили смртне пресуде, које су се по правилу извршавале одмах по доношењу пресуде без права на жалбу. Поред наведених војних судова у Бачкој, постојали су такође још и мађарски војни судови у Будимпешти, Сегедину, Печују, Сопмбатхељу и Кошицама, који су такође практично били преки судови који су судили по кратком поступку и изрицали у највећем броју случајева смртне казне без права на жалбу и које су се одмах извршавале.³⁶

Оснивање преких окупационих судова од стране Мађарских окупатора је било противно постојећем међународном праву, конкретно чл.43 Правилника о законима и обичајима рата на копну из 1907 године.

Међународно јавно право, Геца Кон, Београд, 1934, стр. 616; Смиља Аврамов, *Међународно јавно право: критичка научна мисао о међународном јавном праву и међународним односима*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011, стр. 715; Владан Јончић, *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 242-244; Geoffrey Best, *War and Law Since 1945*, Clarendon press, Oxford, 1997, p.p. 44-59.

35 Луј Ле Фир, *Међународно јавно право*, Геца Кон, Београд, 1934, стр. 616; L. Oppenheim, *International law a treatise, Vol. II. Disputes, war and neutrality, seventh edition*, (приредио Н. Lauterpacht), London, 1960, pp.436-456.

36 Јосип Мирнић, „Систем преког суђања на мађарској окупираној територији 1941, Војводина 1941“, *Радови и дискусије са скупа историчара у Суботици 9. и 10. децембра 1966. год.*, Нови Сад, 1967, стр. 62-91.

Најстравичнији ратни злочин које су мађарске окупационе власти извршиле у Бачкој био је ратни злочин извршен 21-23. јануара 1942. године, познат као „Рација у у Јужној Бачкој“. У овој злочиначкој акцији мађарске војске у Новом Саду, Чуругу, Жабљу, Шајкашу, Ђурђеву, Госпођинцима, Тителу, Вилову, Мошорину, Србобрану, Гардиновцима, Локу и Старом Бечеју убијено је преко 4.000 Срба, Јевреја, Рома и других лица немађарске националности. У овом масовном, стравичном и још до тада невиђеном ратном злочину директни извршиоци су били мађарска окупациона војска, жандармерија или полиција. Поред тога у овим ратним злочинима учествовали су делови локалног мађарског и немачког становништва.³⁷

У „Рацији у Јужној Бачкој“ 1942. године је било убијено преко 4.000 цивилног становништва, а по монструозности убијања искључиво Срба, Јевреја и Рома спада у најстравичније и најмонструозније ратне злочине³⁸ који су извршени на простору бивше Југославије 1941-1945. године.³⁹

Сама „Рација у Јужној Бачкој“ у Мађарској је имала различито реаговање. Званична Мађарска је настојала да по сваку цену оправда ову рацију, а организатори рације су тада слављени као ратни хероји. Обичан свет, као и мале групе отпора које су биле у илегали и нису престављале било какав политички фактор, осуђивали су ову рацију и тражили да се организатори и извршиоци казне. Једини који је јавно

37 Звонимир Голубовић, *Рација у Јужној Бачкој 1942. године*, Историјски музеј Војводине, Нови Сад, 1991, стр. 43-90, и 196; Александар Вељић, *Рација - Заборављен геноцид*, Metaphysica, Београд, 2007; Драго Његован, „Два записника о саслушању ратног злочинца Ференца Сомбатхељија, једног од најодговорнијих у Рацији у Јужној Бачкој“, *Зборник Матице српске за историју*, Нови Сад, 2008. 77-78; Александар Касаш, *Стенографски записници са суђења главниодговорнима за Рацију у Јужној Бачкој 1942. године*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2008.

38 Звонимир Голубовић, „Геноцид над Србима и Јеврејима у Бачкој јануара 1942“, *Војно-историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 1994, стр. 161.

39 Интересантно да у књизи „Историја Мађара“, Београд, 2002. издавач Слио, чији су аутори Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал и Александар Касаш о „Рацији у Јужној Бачкој“ пишу веома сумарно на пола странице књиге, иако је по нашем мишљењу требало далеко више обрадити и већи простор посветити овом најстрашнијем и најмонструознијем ратном злочину на простору Југославије за време Другог светског рата (Петар Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал, Александар Касаш, *Историја Мађара*, Слио, Београд, 2002, стр. 577).

иступио против ове рације је био Ендре Бајчи Жилински (*Bajcsy-Zsilinsky Endre*), члан странке Малих поседника и посланик у парламенту, који је у писменој форми више пута осудио ову рацију. Међутим, и њега су мађарски фашисти осудили на смрт и био је обешен 25. децембра 1944. године.⁴⁰

Са аспекта кривичног права и међународног хуманитарног права наведена „Рација у Јужној Бачкој“ је превазишла постојећа масовна стрељања и клања мирног цивилног становништва, па се може сасвим сигурно квалификовати као геноцид. Јер, на релативно малој територији убијани су у мржњи, реваншизму и антисемитизму Срби, Јевреји и Роми само зато што су те националности. Убијани су сви редом без икакве милости: људи, жене, старци, немоћна лица, деца без обзира на године старости. Затим су сви бацани под лед у Дунав: живи, рањени и убијени.⁴¹

О „Рацији у Јужној Бачкој“ и масовним ратним злочинима над Србима, Јеврејима и Ромима врло брзо се прочуло не само у европским државама него чак и у САД, где су све државе антихитлеровске коалиције то најоштрије осудиле. Извештај о масовним ратним злочинима у „Рацији у Јужној Бачкој“ био је достављен и избегличкој Влади Југославије у Лондону, која је даље о томе обавестила све остале савезнике.⁴²

5. ШАНДОР КЕПИРО

„Рација у Јужној Бачкој“ је већ тада па све до краја рата утицала на покушаје Хортија и његових сарадника да се са западним савезницима закључи сепаратни мир, јер су већ тада увидели да ће нацистичка Немачка и њени савезници изгубити рат. Да би некако ублажили одјек наведене „Рације у Јужној Бачкој“ у Мађарској је у Будимпешти од 14.

40 Шандор Месарош, „Одјек рације 1942. године у мађарском политичком животу за време рата“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 42, Нови Сад, 1965, стр. 77-91; Александар Касаш, *Мађари у Војводини*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1996, стр. 92-95.

41 Звонимир Голубовић, *Рација у Јужној Бачкој 1942. године*, Историјски музеј Војводине, Нови Сад, 1991, стр. 194-196.

42 Растислав В. Петровић, *Завера против Срба*, Стручна књига, Београд, 1990, стр. 177-183.

до 23. децембра 1943. године и од 3. јануара до 24. јануара 1944. године организовано суђење пред Војним судом наредбодавцима ове Рације. Било је оптужено 14 лица на челу са главнооптуженим генералом хонведске војске Ференцом Фекетехалми-Цајднером (Feketehalmy Czydner Ferenc), генералом хонведске војске Јожефом Грашијем (Grassy Jozsef), генералом хонведске војске Ласлом Деаком (Deak Laszlo) и др. Мартоном Золдијем (Zöldi Marton). Значајно је да се на листи оптужених налазио и жандармеријски капетан др. Шандор Кепиро (Sandor Kepiro) о коме ће касније бити речи. Ово суђење је било фарса од суђења, и било је намењено југословенској и српској јавности, као и западним савезницима САД и Великој Британији, да се јавно прикаже да Мађарска осуђује ратне злочине. Иако су у питању били масовни и веома тешки ратни злочини, сви оптужени су се бранили са слободе, а главним оптуженима је суђено у одсуству и њима суд није изрекао казне. Остали оптужени су осуђени на временске казне затвора од десет до петнаест година. Осуђенима је омогућено бекство у Немачку и Немачка их није изручила Мађарској.⁴³

Као што смо напред навели, на суђењу у Будимпешти од 14. до 23. децембра 1943. године и од 3. јануара до 24. фебруара 1944. године био је осуђен и жандармеријски капетан др. Шандор Кепиро на десет година затвора.⁴⁴ Године 1944. Мађарска је била окупирана од стране Немачке и тада је новопостављена фашистичка власт ослободила све осуђене, па и др. Шандора Кепира. Тада је др. Кепиру враћен и чин који је раније имао у жандармерији. Кепиро је после Другог светског рата побегао у Аустрију, а затим у Аргентину.

43 Лајчо Клајн, *Геноцид и казна: На северу окупиране Југославије (1941-1945.)*, И.БН. „Центар“ д.о.о, Нови Сад, 1991, стр. 201-208; Звонимир Голубовић, *Рација у Јужној Бачкој 1942. године*, Историјски музеј Војводине, Нови Сад, 1991, стр. 187-191; Шандор Месарош, „Одјек рације 1942. године у мађарском политичком животу за време рата“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 42, Нови Сад, 1965, стр. 76-88; Карољ Виг, „Ендре Бајчи-Жилински и мађарско-југословенски односи“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 54, Нови Сад, 1969, стр. 137-138.

44 Архив Југославије, Фонд 110, Фасцикла 637, Пресуда број X. 448/43/118. од 22 јануара 1944. године.

Др. Шандору Кепиру⁴⁵ се судило 1946.године у одсуству у Будимпешти због ратних злочина и осуђен је на четрнаест година затвора. Године 1996. Кепиро се вратио несметано у Мађарску, где је чак добио и државну пензију.⁴⁶

Очигледно је да је званична Мађарска на овај начин показала свој став према ратним злочинима уопште, а посебно према ратним злочинима извршеним у Новосадској рацији 1942. године над Србима, Јеврејима и Ромима, што је у склопу ревизије историје Другог светског рата у коме је Мађарска била на страни држава Тројног такта и била одговорна за тај најстрашнији до сада извршени рат.

Затим је 2006.године Ефраим Зуроф (Efraim Zuroff)⁴⁷ који се налази на челу Центра за истраживање холокауста „Симон Визентал“(Simon Wiesenthal) у Бечу, је пронашао др. Шандора Кепира у Будимпешти и тада су на његов захтев Мађарски надлежни органи покренули кривични поступак у Будимпешти против др. Кепира за кривична дела ратних злочина који су извршени 1942.године током Новосадске рације. Правно је то било могуће јер ратни злочини не застаревају.

Код оваквог чињеничног стања правно питање је зашто тада надлежни органи у Србији нису тражили екстрадицију др. Шандора Кепироа чим се сазнало да је после више од четири деценије без икаквих проблема из Аргентине где се скривао вратио у Мађарску. Правни основ за екстрадицију постоји, јер Кепиро је осведочени ратни злочинац, што је утврђено од стране надлежних органа у Југославији после Другог светског рата и чињеница да ратни злочини никада не застаревају. Српски надлежни правосудни органи су само

45 Шандор Кепиро је као ратни злочинац био наведен у књизи Покрајинске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини: Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1944., Књига 1. Бачка и Барања, Нови Сад, 1946. године, на страни 329. „Списак досад утврђених ратних злочинаца - Војска, жандармерија и полиција“, где је наведено: „Др Кепиро Шандор, жадармеријски капетан“.

46 Шандор Кепиро се пре повратка у Мађарску деведесетих година прошлог века обратио Мађарским надлежним органима којима је тражио сагласност да се врати, што му је одобрено од стране надлежних мађарских власти.

47 Ефраим Зуроф уз сарадњу Александра Дика: *Ловац на нацисте*, Завод за уџбенике, Београд, 2009.

доставили списе, документе и изјаве сведока мађарском тужилаштву и на суђењу су били у улози посматрача.

Др. Кепиро се могао изручити Републици Србији за извршене ратне злочине јер су постојали правни основи за изручење. Као прво Уговор о прекиду Ратног стања са Мађарском који је закључен 20. јануара 1945. године са владама Савеза Совјетских Социјалистичких Република, Уједињене Краљевине и Сједињених Држава, као и са представницима свих Уједињених нација које су биле у рату са Мађарском, где се у тачки 14. наводи да ће управо Мађарска учествовати у хапшењу лица оптужених за ратне злочине и да ће владама које их тражи изручити⁴⁸.

Други правни основ је Уговор о миру у Паризу 10. фебруара 1947. године са Мађарском који су закључиле Савезничке и Удружене силе међу којима је била и тадашња Југославија, који је предвиђао у члану 6. Одредбу да ће Мађарска да преузме све потребне мере да обезбеди хапшења и предају у циљу суђења ратним злочинцима.⁴⁹

Такође постојала је и судска пракса односно преседан да су раније извршене екстрадиције мађарских ратних злочинаца којима је суђено у Новом Саду⁵⁰ и Суботици.⁵¹

Очигледно је да је правосуђе Мађарске саботирало само суђење др. Шандору Кепиру путем многих одлагања, па је најзад суђење завршено 18. јула 2011. године, када је донета ослобађајућа пресуда, која је образложена недостатком доказа да је извршио кривична дела. Мађарско тужилаштво је најавило жалбу, али већ 3. септембра 2011. године Кепиро је умро у 98. години живота. Ова ослобађајућа пресуда је изазвала протесте у Србији а и у читавом свету, док су у

48 Лајчо Клајн, Геноцид и казна: На северу окупиране Југославије (1941-1945.), И.БН. "Центар" д.о.о, Нови Сад, 1991, стр. 296.

49 Балкански уговорни односи 1876-1996, Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, Том III. (1946-1996.), (приредио Момир Стојковић), ЈП Службени лист СРЈ и СЈУ Међународна политика, Београд, 1999, стр. 90.

50 Врховни суд Војводине у Новом Саду, донео је пресуду Број: Вк. 16/1946. У. 749/46

51 Пресуда Округног суда у Суботици Посл. Вр. К. 73/46 дана 29. марта 1946. године

Мађарској мађарски неонацисти ликовали и славили га као јунака, па је тако и сама сахрана Кепироа у његовом родном месту имала исто обележје.

Очигледно је да су покушаји Хортијеве Мађарске били да је суђењем наредбодавцима за рацију у Бачкој некако оправда и ублажи, тако што је измислила „жабаљски устанак“ у којем је наводно учествовало преко 800 партизана, као и да је рација била неопходна, и да је то било дело неколико неодговорних мађарских војних команданата. То је потпуно измишљено и не одговара истинитим догађајима. Међутим, ова рација је била детаљно припремана и одобрена већ дуже времена у највишим војним, политичким и државним органима Мађарске укључујући и самог регента Миклоша Хортија.⁵²

Регент Миклош Хорти је био један од најодговорнијих мађарских државника за „Рацију у Јужној Бачкој“ 1942. године, као и за рацију у Новом Саду и друге ратне злочине извршене у Војводини, а није кривично одговарао. Наиме њега су заробили Американци у Немачкој пред крај Другог светског рата, међутим Американци нису дозволили изручење Хортија као ратног злочинца највишег ранга, иако су га тражили Совјетски Савез, Мађарска и Југославија. Хорти се појавио као сведок пред Међународним војним судом у Нирнбергу, а против њега никада Американци или било који западни орган није водио кривични поступак. Ослобођен је интернације 1948. године и несметано је живео у Португалији, где је умро природном смрћу.⁵³

У циљу ревизије одговорности Сила осовине за избијање Другог светског рата, мађарски историчари, политичари, публицисти и писци покушавају већ неколико де-

52 Звонимир Голубовић, „Геноцид над Србима и Јеврејима у Бачкој јануара 1942“, *Војно-историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 1994, стр. 170.

53 Јелена Ђ. Лопичић-Јанчић, „Ратни злочини у Бачкој 1941-1945. и случај Кепиро“, *Међународна политика*, бр. 1148, Београд, 2012, стр. 187; Alan Palmer, *Who`s Who in World Politics From 1860. to the present day*, London, New York, 1980, р.р. 166-167; Лајчо Клајн, *Геноцид и казна: На северу окупиране Југославије (1941-1945.)*, И.БН.“Центар“ д.о.о, Нови Сад, 1991, стр. 292-293, Александар Вељић, *Миклош Хорти: Некажњени злочинац*, Metaphysica, Београд, 2009, стр. 95; Милош Ћоровић, *Адмирал на белом коњу: Мађарске ратне године*, Народна књига, Београд, 1981, стр. 216-217.

ценија у својим чланцима, брошурама и дневној штампи да безуспешно доказују да је у Војводини после ослобођења од мађарске окупације убијено 40.000 невиних Мађара од стране југословенске армије и органа безбедности. Нико од тих мађарских аутора не даје списак са генералијама побијених лица, где би се могла извршити индентификација и провера где и када су убијени.

Мађарски писац Тибор Череш (*Tibor Cseres*) у својој књизи под насловом „Крвна освета у Бачкој“ која је објављена у Будимпешти 1991.године, а преведена и публикована у Загребу 1993.године, наводи да су југословенске власти после ослобођења Војводине од мађарске окупације 1944.године побиле преко 40.000 Мађара у Бачкој и Барањи. Тибор Череш је до овог податка дошао на основу навода два католичка жупника, Мартона Сича из Бачких Винограда и Јожефа Ковача из Мартоноша. Читава књига је писана са јасним циљем да се умање масовни ратни злочини које је вршила мађарска окупациона војска, полиција, жандармерија и снаге безбедности над Србима, Јеврејима и Ромима и другим немађарским националностима, као и да се оправда окупација Бачке и Барање. Иначе, ова књига је пуна фалсификата, произвољних ставова, оцена и констатација и без икакве научне документације и личи на један обичан панфлет који је уперен против Срба. Тибор Череш потпуно пренебегавачињеницу да је огроман број мађарске мањине у Бачкој као и у Банату за сво време мађарске окупације Бачке и Барање учествовао у вршењу окупационе власти као и у извршењу масовних и стравичних ратних злочина. Такође, велики број локалног мађарског становништва је био мобилисан у мађарску војску и упућен на источни фронт у Русију, где је највећи број погинуо или био заробљен и одакле се никада није вратио. Затим, велики број Мађара се добровољно пријавио у немачку војску у тзв. СС јединице које су такође упућене на источни фронт у Русију, где су имали исту судбину као и остала мађарска војска на источном фронту.

Због стравичних, масовних и до тада невиђених ратних злочина које су извршили локални Мађари у Бачкој и Барањи над Србима, Јеврејима, Ромима и другим немађарским националностима, са циљем потпуног физичког уништења,

од стране тадашње Војне управе Југословенске армије као и Покрајинског партијског руководства у октобру 1944. године, оцењено је да су локални Мађари и Немци одговорни за масовне ратне злочине, па је донета одлука о колективној кривичној одговорности, као и колективног кажњавања и то путем потпуног исељења из Југославије.

Одмах по ослобођењу Бачке и Барање у Бачкој су почела суђења мађарским ратним злочинцима. Војни суд Војне области за Бачку и Барању у Новом Саду је издао 30. октобра 1944. године проглас: „Војни суд Војне области за Бачку и Барању својом пресудом од 29. октобра 1944. осудио је на смрт 250 ратних злочинаца мађарске националности, који су кроз три године окупације учествовали у покољима и терору окупатора вршеном над српским и осталим словенским живљем у Бачкој и Барањи. Смрта казна је извршена стрељањем...“⁵⁴

Постоји један документ из 1945. године под насловом „Мађарски злочини“ са потписом А. Белић,⁵⁵ који све до недавно није био познат ни научној нити широј јавности.⁵⁶ У наведеном документу се наводе масовни злочини Хортијевске Мађарске као и локалних Мађара у Бачкој и Барањи и на основу којег се захтева потпуно исељење свих Мађара из Југославије. Такође се захтева: 1. надокнада ратне штете, 2. потпуно уклањање свих Мађара из Југославије, 3. исправка државне границе према Мађарској у сектору Печуја, Баје и Сегедина.

Ова одлука се односила о потпуном исељавању Немаца и Мађара из Војводине. У односу на Немце ова одлука је у потпуности спроведена, док је у односу на Мађаре одлука промењена већ крајем новембра и почетком децембра

54 Звонимир Голубовић, „Узроци, облици и начини страдања становника 1941-1945“, *Међународни научни скуп Истина...*, Зборник радова, Нови Сад, 2004, стр. 339.

55 Нема података ко је А. Белић потписник или аутор овог документа.

56 Захваљујући познатом историчару Драгу Његовану овај документ је објављен са коментаром под насловом: „Један документ о мађарским злочинима у Војводини као разлогу за предлог о потпуном исељавању Мађара из Југославије и ревизији југословенско-мађарске границе после Другог светског рата“, *Истраживања и меморализација геноцида и ратних злочина*, Зборник радова, Београд, 2012, стр. 129-142.

1944. године, после састанка Мађаша Ракошија и Јосипа Броза Тита почетком 1945., тако да они нису исељени. Који су разлози за промену ове одлуке у нашој литератури није разматрано, али сасвим извесно да је то урађено по налогу Јосифа Висарионовича Стаљина.⁵⁷

Међутим, у местима Чуругу, Жабљу и Мошорину где су извршени најтежи и стравични масовни злочини месна руководства су захтевала да се сви локални Мађари иселе, што је Војна управа Југословенске армије одобрила па су они исељени до априла 1945. године.

Већ од првих година после ослобођења, са дужим или краћим прекидима, неколико мађарских писаца, публициста, политичара и историчара наводе да је у Војводини убијено 40-50.000 невиних Мађара само зато што су били Мађари. Међутим, тај број од 40.000 лица које мађарски аутори наводе је потпуно произвољан, нетачан, тенденциозан и ничим аргументован. Нико од тих аутора не наводи спискове лица са именима, презименима и осталим генералијама и адресама одакле су та лица, како би се извршила индентификација и проверили наводи о њиховој смрти. Манипулација са невиним убијеним Мађарима и Немцима добија посебан замањак у јавности од када је донесен у Србији Закон о рехабилитацији 17. априла 2006. године.⁵⁸

Др. Александар Касаш који се бавио истраживањима Мађарске окупације Бачке и Барање 1941-1944.године наводи, на основу својих непотпуних истраживања, да је број страдалих војвођанских Мађара износи око пет хиљада, и да број од око пет хиљада је број за које се сматрало да потпадају под категорију ратних злочинаца,⁵⁹ док др. Ранко Кончар сматра да број убијених не прелази 4.000.⁶⁰

57 Драго Његован, „Један документ о мађарским злочинима у Војводини као разлогу за предлог о потпуном исељавању Мађара из Југославије и ревизији југословенско-мађарске границе после Другог светског рата“, *Истраживања и меморијализација геноцида и ратних злочина, Зборник радова*, Београд, 2012, стр. 141.

58 *Закон о рехабилитацији*, Београд, 17. април 2006, Гласник, бр. 33, стр. 9.

59 Александар Касаш, *Мађари у Војводини 1941-1946*, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1996, стр. 178.

60 Звонимир Голубовић, „Узроци, облици и начини страдања становника Бачке 1941-1948. године“, *Међународни научни скуп Истина... Зборник радова*, Нови Сад, 2004, стр. 341.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

На крају овог нашег кратког разматрања стравичних и масовних ратних злочина које је извршила Мађарска над Србима, Јеврејима, Ромима и другим немађарским националностима за време окупације Бачке и Барање од 1941-1944. године, сматрамо да је о овој проблематици веома важно и значајно изнети и међународноправни аспект, поготово сада када се врше покушаји са ревизијом историје Другог светског рата и да се агресори и ратни злочинци прикажу као жртве, а жртве као злочинци.

Литература

- Аврамов Смиља, Међународно јавно право: Критичка научна мисао о међународном јавном праву и међународним односима, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.
- Архив Југославије, Фонд 110, Фасцикла 637, Пресуда број X. 448/43/118. од 22 јануара 1944. године.
- Балкански уговорни односи 1876-1996, Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, том II (1919-1945.), (приредио Момир Стојковић), ЈП Службени лист СРЈ & СЈУ „Међународна политика“, Београд, 1998.
- Балкански уговорни односи 1876-1996, Двострани и вишестрани међународни уговори и други дипломатски акти о државним границама, политичкој и војној сарадњи, верским и етничким мањинама, Том III (1946-1996.), (приредио Момир Стојковић), ЈП Службени лист СРЈ & СЈУ „Међународна политика“, Београд 1999.
- Best Geoffrey, War and Law Since 1945, Clarendon press, Oxford 1997.
- Благојевић Владан О., „Југословенска оптужба Мађарске пред Друштвом народа“, Бранич, бр. 12, Београд, 1934,

- Вељић Александар, Миклош Хорти: Некажњени злочинац, *Metaphysica*, Београд, 2009.
- Виг Карољ, „Ендре Бајчи-Жилински и мађарско-јужнословенски односи“, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 54, Нови Сад, 1969.
- Винавер Вук, Југославија и Мађарска 1918-1933, Институт за новију историју, Београд, 1971.
- Винавер Вук, „Југославија и Мађарска између два светска рата“, Годишњак Друштва историчара Војводине, Нови Сад, 1974.
- Винавер Вук, Југославија и Мађарска 1933-1941, Институт за новију историју, Београд, 1976
- Вучинић Зоран, Међународно ратно и хуманитарно право, Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2006.
- Глигоријевић др Бранислав, Краљ Александар Карађорђевић у европској политици, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002.
- Голубовић Звонимир, „Денационализаторска политика мађарског фашистичког окупатора у Бачкој: присилно исељавање и логорисање-насељавање Бачке Мађарима из других крајева“, Зборник Матице српске за историју, бр. 36, Нови Сад, 1987.
- Голубовић Звонимир, „Геноцид над Србима и Јеврејима у Бачкој јануара 1942“, Војно-историјски гласник, бр. 1-2, Београд, 1994.
- Голубовић Звонимир, Рација у Јужној Бачкој 1942. године, Историјски музеј Војводине, Нови Сад 1991.
- Голубовић Звонимир, Шарварска голгота: протеривање и логорисање Срба Бачке и Барање 1941-1945, Матица српска, Нови Сад 1995.
- Ђоровић Милош, Адмирал на белом коњу: Мађарске ратне године, Народна књига, Београд, 1981.
- Ђуковић Исидор, Нађмеђер Аустроугарски логор за Србе 1914-1918, Сигнатуре, Београд, 2002.
- Ђурић Рајко, Милетић Мр Антун, Историја холокауста Рома, Политика, Београд, 2008.
- Етински Родољуб, Ђајић Сања, Међународно јавно право, Пето измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2012.

- Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини I. Група масовних злочина: Улазак мађарске војске у Бачку и Барању 1941, (приредио Драго Његован), Прометеј, Нови Сад, 2011.
- Злочини против човечности и међународног права, Нирнбершка пресуда и документи о геноциду, (приредио Љубомир Прљета), Службени лист СРЈ, Београд, 1992.
- Извори међународног хуманитарног права, (приредио Миодраг Старчевић), Међународни комитет Црвеног крста, Београд, 2002.
- Јоксимовић Секула, „Народноослободилачки покрет Југославије као ратујућа страна и размена ратних заробљеника у 1943. години“, Војноисторијски гласник, бр. 1, стр. 93., Београд 1984.
- Јончић Владан, Међународно хуманитарно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010.
- Касаш Др Александар, Мађари у Војводини, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 1996.
- Касаш Александар, Стенографски записници са суђења главноодговорнима за Рацију у Јужној Бачкој 1942. године, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2008.
- Клајн Лајчо, Геноцид и казна, На северу окупиране Југославије (1941-1945.), И.Б.Н. „Центар“ д.о.о. Нови Сад, 1991.
- Кривокапић Борис, Енциклопедијски речник међународног права и међународних односа, Службени гласник, Београд, 2010.
- Кризман Богдан, Распад Аустро-Угарске и стварање југославенске државе, Школска књига, Загреб, 1977.
- Лопичић-Јанчић Јелена, Кривичноправна заштита ратних заробљеника у југословенском кривичном праву, И.П. Ваша књига, Београд 2005.
- Лопичић Јелена, Ратни злочин против цивилног становништва из члана 142. КЗ СРЈ, Excelsior, Београд, 1999.
- Лопичић-Јанчић Јелена, „Ратни злочини у Бачкој 1941-

1945. и случај Кепиро“, Међународна политика, бр. 1148, Београд, 2012.
- Мађарски ратни злочини 1941-1945. - пресуде југословенских судова, приредио Др Ђорђе Н. Лопичић, Музеј жртава геноцида, Београд, 2010.
- Међународне конвенције о ратном праву и о сигурности, (приредио Бошко Петковић), Завод за опћенародну обрану и друштвену самозаштиту СХР, Загреб, 1979.
- Месарош Шандор, „Одјек рације 1942. године у мађарском политичком животу за време рата“, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 42, Нови Сад, 1965.
- Милићевић Владета, Убиство краља у Марсељу, Филип Вишњић, Београд, 2000.
- Мирнић Јосип, „Систем преког суђења на мађарској окупираној територији 1941, Војводина 1941“. Радови и дискусије са скупа историчара у Суботици 9. и 10. децембра 1966. год., Нови Сад, 1967.
- Мирнић Јосип, “Систем фашистичке окупације у Бачкој и Барањи”, Зборник за друштвене науке Матице српске, бр. 35, Нови Сад, 1963.
- Мирнић Јосип, “У Другом светском рату”, Годишњак Друштва историчара САН Војводине, Нови Сад, 1974.
- Мирнић Јосип, “Денационализаторска политика мађарског окупатора у југословенским земљама 1941”, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. X, Нови Сад, 1967.
- Мишљеновић Никола, Дефиниција агресије - магистарска теза, Пентаграм Прес, Београд, 1999.
- Наши у Аустро-Угарској, Извештај Министарству Унутрашњих дела о поступању са заробљеним српским официрима, војницима и грађанима, Солун, 1917.
- Никић Федор, „Унутрашња организација Мађарске за ревизију Тријанонског Уговора, Спољна политика Мађарске, Мађарски империјализам“, Зборник (1919-1929.), књига III, Београд, 1982.
- Његован Драго, „Два записника о саслушању ратног злочинца Ференца Сомбатхељија, једног од

- најодговорнијих у Рацији у Јужној Бачкој“, Зборник Матице српске за историју 77-78, Нови Сад, 2008.
- Његован Драго, „Један мање познати извештај о „Рацији“ у Јужној Бачкој 1942. Године“, Рад Музеја Војводине, бр. 51, Нови Сад, 2009.
- Његован Драго, „Пресуда Врховног суда Војводине деветорици најодговорнијих за ратне злочине током рације у Јужној Бачкој“, Рад Музеја Војводине, Годишњак војвођанских музеја, Нови Сад, 2008.
- Пејин Јован, „Промена империје“ или рехабилитација угронацизма: Одбрана од угронацизма једнако - геноцид, Алтера, Београд 2013.
- Пејин Јован, Великомађарски каприц: Великомађарски сан геноцид и „геноцид“, Екопрес, Зрењанин, 2007.
- Перазиић Гавро, Међународно ратно право, (друго допуњено издање), Војно издавачки и новински центар, Београд, 1986.
- Петровић Растислав, Завера против Срба, Стручна књига, Београд 1990.
- Радојковић Милош, „Међународна заједница и кривична одговорност у доба оружаног сукоба“, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, бр. 2, Београд, 1973.
- Радојковић Милош, Рат и међународно право, Издање одбора за уџбенике стручног удружења студената права, Београд, 1947.
- Рокаи Петар, Бере Золтан, Пал Тибор, Касаш Александар, Историја Мађара, Клио, 2002 .
- Ротбарт Владислав, Чије је дело новосадска рација, Прилог историји Јевреја у Бачкој, Јеврејски алманах 1965-1967, Београд, 1967.
- Ротбарт Владислав, Југословени у мађарским затворима и логорима 1941-1945, Институт за савремену историју - Институт за историју Војводине – Нови Сад, „Дневник“, Нови Сад, 1988.
- Саопштења о злочинима окупатора и њихових помагача у Војводини 1941-1945, књига I, Бачка и Барања, Нови Сад, 1946.
- Стојиљковић Душан, Плава Дунавска гробница, Маутхаузен 1914-1918, 1938-1945, ЈП ПТТ Србије,

- Београд, 1995.
- Сукијасовић Миодраг, Појам агресије у међународном праву, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1967.
- Уговор о миру, Париз 1947.
- Урошевић Данило, Срби у логорима Мађарске (У Барчу и Шарвару 1941-1945.), Папирус, Нови Сад 1995.
- Фир Луј Ле, Међународно јавно право, Геца Кон, Београд 1934.
- Злочини окупатора и њихових помагача у Војводини, I група масовних злочина Улазак Мађарске војске у Бачку и Барању 1941, (приредио Драго Његован), Прометеј, 2011.
- Andrassy Juraj, Međunarodno pravo, Školska knjiga, Zagreb, 1976.
- Brownlie Ian, International Law and The Use Force by States, Oxford University Press, Oxford, 1963,
- Brownstone David, Franck Iren, Time of War: A Chronology of Warfare from 100,000 BC to the Present, Little, Brown and Company, Boston, New York, Toronto, London, 1994.
- Encyclopedic dictionary of international law, Second Edition, (приредили: John P. Grant & J. Craig Barker), Dobbs Ferry, Oxford University Press, New York, Oxford, 2009.
- Ferraro Tristan, “Determining the beginning and an occupation under international humanitarian law”, International Review of the Red Cross, Humanitarian debate: Law, policy, action ICRC, Geneva, 2012.
- Oppenheim L., International law a treatise, Vol. II. Disputes, war and neutrality, seventh edition, (приредио H. Lauterpacht), London, 1960.
- Palmer Alan, Who's Who in World Politics From 1860. to the present day, Routledge London, New York, 1980.
- The Laws of War a Comprehensive Collection of Primary Documents on International Laws Governing Armed Conflict, (приредили W. Michael Reisman & Chris T. Antoniou), Vintage Books, New York, 1994.

Jelena Dj. Lopicic Jancic

**INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF
WAR CRIMES COMMITTED BY HUNGARY
DURING THE SECOND WORLD WAR 1941-
1944 IN VOJVODINA**

Resume

War crimes that were committed by Hungarian occupation forces against Serbs, Jews and Gypsies in Vojvodina during Second World War were massive and horrific. The genesis of those war crimes was created during the First World War when the Austro-Hungarian occupying forces committed war crimes against Serbs. During First World War in Austro-Hungary were formed dozens of concentration camps in which there were kept 150,000 Serbs and Montenegrins, mostly civilians, elderly, women and children and who could not by any applicable international laws of war, or any international convention have the status of prisoners of war. Over 20,000 of these inmates died in these death camps due to inhuman living conditions.

Hungarian authorities during the Intra-war Period (1919-1939) lead the hostile policy against Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, later Kingdom of Yugoslavia and tried for several times to revise the Treaty of Trianon, and constantly continued to claim return of Vojvodina and Baranja. Furthermore, Hungary on its territory organized special terrorist camps in Janka-Puszta and Nagykanizsa for training Ustasha terrorists to commit a terrorist offense and diversions in Yugoslavia, which on the territory of Yugoslavia committed series of terrorist's acts and diversions, and as result of that several people were killed and wounded and caused considerable material damage. These Ustasha terrorists, who were trained in Hungary, were involved in assassination of King Aleksandar Karadjordjevic and French foreign minister Jean Louis Barthou in Marseilles on 9 October 1934.

The Hungary's aggression against the Kingdom of Yugoslavia on 11 April 1941 was in no way provoked by the

Kingdom of Yugoslavia and from the international legal aspects represents a classical act of aggression, which was contrary to existing international law. During the Hungarian occupation of Bačka and Baranja massive and horrific war crimes were committed against Serbs, Jews, Roma and other non-Hungarian nations. The most atrocious war crimes that have been committed by Hungarian occupation authorities in Bačka were war crimes committed in the period from 21 until 23, January 1942, known as the "Raid in the South Bačka " in which were killed more than 4,000 Serbs, Jews, Gypsies and others non-Hungarian nationality. In these massive, horrifying and hitherto unseen war crimes the direct perpetrators were Hungarian occupation army, gendarmerie, police and military counterespionage as well as local Hungarian and German population.

In order to revise the Axis Power responsibility for the outbreak of Second World War, Hungarian historians, politicians, journalists and writers are trying for several decades in their articles, brochures and daily newspapers but unsuccessfully to prove that in Vojvodina after the liberation of the Hungarian occupation were killed 40,000 innocent Hungarians by Yugoslav army and security organs. None of these Hungarian authors provided concrete evidence of the names of allegedly killed persons. Researching the issue of war crimes that were committed by Hungarian forces against Serbs, Jews, Gypsies and other non-Hungarian nationalities during the occupation of Bačka and Baranja in the period from 1941 to 1944, is important and significant from international legal aspect especially now when there are attempts for revision of the Second World War's history and that the aggressors and war criminals appear as victims, and the victims as criminals.

Keywords: War crimes, Second World War, Hungary, Vojvodina, civilian population.

* Овај рад је примљен 25. јула 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 30. септембра 2016. године.